

Selvitys apurahan käytöstä Alli Paasikiven säätiölle

1.10.2016–30.9.2017

Mirka Kuula
VTM, jatko-opiskelija
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto
mmkuul@utu.fi

Lasten kokemuksia ja käsityksiä eriarvoisuudesta ja köyhyydestä (vk), 21 000 euroa

Alli Paasikiven säätiö myönsi minulle 25.4.2016 henkilökohtaisen apurahan (21 000 €) väitöskirjatutkimuksen tekemiseen yhdeksi vuodeksi. Tavoitteenani on suorittaa valtiotieteiden tohtorin tutkinto Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa, sosiaalipolitiikan oppiaineessa. Apurahakausi on mahdollistanut tohtorin tutkintoon kuuluvien jatko-opintojen aloittamisen ja väitöskirjatutkimukseen syventymisen vuodeksi muusta työstä vapaana.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia kokemuksia lapsilla on taloudellisesta eriarvoisuudesta ja miten se vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja jokapäiväiseen arkeen. Tutkimussuunnitelma on muuttunut jonkin verran matkan varrella, ja siksi se poikkeaa joiltain osin siitä suunnitelmasta, jolla hain apurahaa vuoden 2016 alussa. Tutkimusaiheena on kuitenkin edelleen taloudellinen eriarvoisuus lasten itsensä kokemana. Väitöskirjan oli aluksi tarkoitus olla artikkelimuotoinen. Saatuaani apurahan päädyin kuitenkin siihen, että väitöskirjasta tulee muodoltaan monografia, koska kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineistona ovat lasten haastattelut. Haluan syventyä tutkimusaineistoon mahdollisimman laajasti ja kattavasti, mikä ei olisi yksittäisten artikkeleiden kirjoittamisen kautta mahdollista.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu avoimista teemahaastatteluista. Haastateltavat ovat 12–16-vuotiaita lapsia, jotka ovat lähtöisin eri tulotasojen perheistä. Osa haastateltavista lapsista rekrytoidaan peruskoulujen kautta ja osa taas toimeentulotuen asiakkuuteen perustuen. Näin varmistetaan se, että tutkimukseen osallistuu lapsia myös objektiivisesti katsottuna pienituloisista perheistä, sillä toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tukimuoto. Tutkimuspyyntö toimitetaan sellaisille lapsiperheille, jotka ovat saaneet ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea sosiaalitoimesta. Koulujen kautta rekrytoitavat lapset taas voivat olla erilaisten tulotasojen perheistä. Haastatteluissa keskustellaan väljän teemarungon mukaisesti muun muassa lasten arjesta, koulusta, vapaa-ajasta, sosiaalisista suhteista, hyvinvoinnista ja perheen taloudellisesta asemasta sekä taloudelliseen eriarvoisuuteen liittyvistä kokemuksista. Tutkimus sijoittuu yhteiskunnallisen lapsuudentutkimuksen kentälle, johon liittyy ymmärrys lapsista aktiivisina, sosiaalisina toimijoina. Sen keskeisenä ajatuksena on, ettei lasten elämää ja sitä koskettavia ilmiöitä ole tarkoituksenmukaista, eikä edes oikeutettua, tutkia ainoastaan aikuisten maailmasta käsin, vaan keskiössä on lasten kokemusmaailma.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, millaisia kokemuksia lapsilla on perheensä taloudellisesta asemasta ja erityisesti köyhyydestä sekä millaisen merkityksen ne lasten arjessa saavat. Lisäksi selvitetään, millaiseksi eri tulotason perheissä elävät lapset kokevat oman hyvinvointinsa. Tutkimuksen tavoitteet ovat pitkällisen prosessin jälkeen tarkentuneet seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi:

- Millaisia kokemuksia lapsilla on omasta hyvinvoinnistaan?
- Millaista on pieni- tai suuri-/keskituloisessa perheessä elävän lapsen arki?
- Millaisia merkityksiä lapset antavat perheensä taloudelliselle asemalle?
- Minkälaisia merkityksiä lapset antavat köyhyydelle?

Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimuskysymykset saattavat muokkautua tutkimuksen edetessä, kuten ne tähänkin mennessä ovat muuttaneet muotoaan.

Lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt ja lapsiköyhyys on kasvanut Suomessa parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että etenkin lapsena koetulla köyhyydellä on monenlaisia negatiivisia seurauksia niin yksilön tulevassa elämässä kuin lapsuudessakin. Vaikka perheiden välisen polarisaation kasvusta ja lasten köyhyydestä ollaan huolissaan ja aiheesta käydään julkista keskustelua, meillä on lopulta melko vähän

tietoa siitä, miten lapset itse taloudellisen eriarvoisuuden kokevat ja miten se vaikuttaa heidän arkeensa ja hyvinvointiinsa. Erityisesti Suomessa aihetta on tutkittu tähän mennessä suhteellisen vähän lasten omasta näkökulmasta käsin. Kansainvälisten tutkimusten mukaan taloudellinen eriarvoisuus ja köyhyys näkyvät ja tuntuvat lasten arjessa monin eri tavoin. Erityisesti köyhyydellä on lasten arjessa ennen kaikkea sosiaalisia ja emotionaalisia seurauksia. Sen lisäksi, että keskitytään siihen, miten esimerkiksi köyhyys vaikuttaa tuleviin elämänvaiheisiin, on tärkeää ottaa huomioon myös se, miten perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa lasten elämään tässä ja nyt – lapsuudessa. Tutkimuksesta saatava tieto auttaa rakentamaan laajempaa kuvaa lasten taloudellisesta eriarvoisuudesta, hyvinvoinnista ja arjesta. Lapsinäkökulmainen ja lasten asiantuntijuuteen perustuva tieto on myös merkittävässä roolissa lasten hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen aseman turvaamisessa ja edistämisessä.

Tutkimuksen toteutus ja apurahan käyttö

Alli Paasikiven säätiöltä saamani apuraha on mahdollistanut väitöskirjatutkimukseen ja jatko-opintoihin keskittymisen täysipäiväisesti, muusta työstä vapaana, yhden vuoden ajan. Aloitin apurahan käytön lokakuussa 2016, koska työskentelin siihen asti määräaikaisessa työsuhteessa Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella projektitutkijana. Apurahakausi päättyi syksyllä 2017. Vaikka olinkin suunnitellut väitöskirjaani jo aiemmin, aloitin tutkimuksen toteuttamisen ja jatko-opinnot virallisesti vasta apurahakauden alkaessa. Tavoitteenani on, että väitöskirja valmistuu syksyllä 2020. Tähän mennessä tutkimus on edennyt aikataulussaan.

Syksyllä 2016 aloitin tutkimuksen ideoinnin ja tein tutkimussuunnitelman, jonka esittelin sosiaalipolitiikan oppiaineen jatkokoulutusseminaarissa saman vuoden marraskuussa. Tutkimussuunnitelmaa tehdessäni aloitin myös tutkimusaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen tutustumisen ja suunnittelin väitöskirjan teoreettista osuutta sekä itse tutkimuksen toteutusta. Seminaarissa saamieni kommenttien perusteella tarkensin suunnitelmaani joiltain osin, minkä lisäksi sain apua ja kommentteja esimerkiksi väitöskirjan teoreettisen osuuden kirjoittamiseen. Tässä vaiheessa ajattelin tutkivani ainoastaan pienituloisten lasten köyhyyskokemuksia, joten teoreettinen viitekehys keskittyi erityisesti köyhyyttutkimukseen ja lasten köyhyyskokemuksia käsitteleviin tutkimuksiin. Tarkoituksena oli, että haastattelen tutkimuksessa ainoastaan pienituloisissa perheissä eläviä lapsia.

Tutkimussuunnitelman esittelyn jälkeen aloin käymään läpi yksityiskohtaisemmin aiempaa tutkimuskirjallisuutta ja aloitin väitöskirjan teoreettisen osuuden kirjoittamisen. Aiempaan tutkimuskirjallisuuden perehtyminen ja teoreettisen osuuden kirjoittaminen on ollut aikaavievä prosessi, joka tulee varmasti jatkumaan jossain määrin läpi koko tutkimusprojektin. Olen kuitenkin tähän mennessä saanut hyvän kokonaiskuvan siitä, millaisia asioita aion tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsitellä ja olen rakentanut alustavan sisällysluettelon väitöskirjalleni. Lisäksi olen kirjoittanut teoriaa jo suhteellisen pitkälle, vaikka se vielä vaatiikin muokkaamista. Syvällinen perehtyminen aiempiin tutkimuksiin on auttanut tarkentamaan omia tutkimuskysymyksiäni ja pohtimaan esimerkiksi aineistonkeruun toteuttamista.

Viime talvena laadin lausuntopyyntöhakemuksen Turun yliopiston eettiselle toimikunnalle, sillä tutkimus koskee alaikäisiä lapsia. Lausuntopyynnön laatimisen myötä päädyin pohtimaan tutkimuksen eettisyyttä myös laajemmin, ja lausuntopyyntöön liittyvät asiakirjat toimivatkin hyvänä pohjana väitöskirjan tutkimuksen eettisyyttä pohtivalle luvu(i)lle. Eettiset kysymykset on erityisen tärkeää ottaa huomioon silloin, kun tutkittavat ovat lapsia. Lisäksi taloudellinen eriarvoisuus ja hyvinvointi voivat itsessään olla haastateltaville arkoja ja henkilökohtaisia puheenaiheita, joten haastattelujen huolellinen suunnitteleminen on eettisyyden kannalta tärkeää. Lausuntopyyntöä tehdessäni olen samalla laatinut lopulliset versiot muun muassa haastattelurungosta, tutkimuspyynnöstä ja -tiedotteesta, suostumuslomakkeista yms. haastatteluihin liittyvistä materiaaleista.

Alkuvuodesta 2017 esittelin oppiaineemme jatkokoulutusseminaarissa väitöskirjani (keskeneräistä) teoriaosuutta. Lisäksi seminaarissa käsiteltiin uudelleen esimerkiksi tutkimuskysymyksiä ja tutkimusaineiston hankintaa, joihin olin tehnyt joitakin muutoksia edellisen seminaarin jälkeen. Lähetin samoihin aikoihin myös lausuntopyynnön Turun yliopiston tutkimuseettiselle toimikunnalle. Sain eettiseltä toimikunnalta joitakin muutosehdotuksia tutkimuksen toteuttamiseen ja pyynnön toimittaa hakemus vielä uudelleen muokattuna toimikunnalle. Myös jatkokoulutusseminaarissa saamani kommentit toivat mukanaan joitakin muutoksia tutkimukseeni.

Eettiseltä toimikunnalta ja jatkokoulutusseminaarissa saamieni kommenttien perusteella päädyin lopulta siihen, että haastattelun tutkimuksessa myös muita kuin ainoastaan pienituloisista perheistä lähtöisin olevia lapsia. Näin ollen tutkimukseni näkökulma on muuttunut jonkin verran aiemmasta suunnitelmastani, jonka ajatuksena oli tutkia ainoastaan köyhissä perheissä eläviä lapsia. Nyt tavoitteenani on tutkia lasten köyhyyskokemuksien lisäksi lasten taloudellista eriarvoisuutta laajemmin sekä sitä, miten se vaikuttaa lasten arkeen ja kokemuksiin hyvinvoinnista. Tämän vuoksi laajensin haastattelut koskemaan myös muita kuin pienituloisista perheistä lähtöisin olevia lapsia. Lisäksi rajasin eettisen toimikunnan pyynnöstä tutkittavat 12–16-vuotiaisiin lapsiin. Toimitin uuden lausuntopyyntöni toimikunnalle viime kesänä ja sain puoltavan lausunnon tutkimukseni toteuttamiselle 11.9.2017.

Apurahakauden aikana olen ottanut osaa omaa tutkimusaiheettani ja erityisesti lapsiköyhyyttä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun erilaisten puheenvuorojen kautta. Viime keväänä osallistuin Lapsiasiavaltuutetun Pyöreän pöydän keskusteluun (2.5.2017), jonka aiheena oli lapsiköyhyys. Pidin tilaisuudessa alustuksen, jossa esittelin lasten köyhyyskokemuksia aiempien tutkimustulosten valossa ("Köyhyys lasten kokemana"). Lisäksi kirjoitimme yhdessä Mia Hakovirran (VTT, akatemiattutkija) kanssa lapsiköyhyyttä ja sen seurauksia käsittelevän kannanoton Lääkärilehteen ("Köyhyys on uhka lasten hyvinvoinnille Suomessakin", Lääkärilehti 21/2017). Kommentoin myös Iltasanomien lapsiperheiden köyhyyttä käsittelevää artikkelia ("Kolmen lapsen yksinhuoltaja Mira kertoo kesästä: Ei varaa edes jäätelöön", IS 3.7.2017).

Väitöskirjatutkimukseni ohella olen ollut mukana kirjoittamassa tieteellistä artikkelia otsikolla "Social relationships, poverty, and children's life satisfaction" yhdessä Mia Hakovirran ja Leena Haanpään (KTT, sosiaalityön ma. yliopistonlehtori) kanssa. Artikkelissa tarkastellaan monimuuttujamenetelmien avulla lasten köyhyyttä, sosiaalisia suhteita ja hyvinvointia sekä niiden välisiä yhteyksiä. Artikkelia ei ole vielä julkaistu. Lisäksi olemme aiemmin esitelleet artikkelin etenemistä kansainvälisissä, tieteellisissä konferensseissa, minkä ansiosta olen saanut kokemusta konferensseissa esiintymisestä ja tieteellisen posterin laatimisesta. Syksyllä 2016 olin myös mukana organisoimassa "Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi" -työryhmää Sosiaalipolitiikan päivillä Turussa.

Lisäksi olen toiminut kuluneen vuoden aikana opetustehtävissä muutamilla Turun yliopiston sosiaalityöiden laitoksella järjestetyillä kursseilla sekä pitänyt yksittäisiä luentoja omasta tutkimusaiheestani opiskelijoille. Näiden kurssien ja luentojen kautta olen saanut hyvää kokemusta opetustehtävistä, ja erityisesti omasta tutkimusaiheesta luennoiminen on auttanut muotoilemaan oman tutkimuksen tavoitteita selkeään ja ymmärrettävään muotoon.

Seuraavaksi aion siirtyä tutkimuksessani aineistonkeruuvaiheeseen. Aloitan aineiston hankkimisen ottamalla yhteyttä sellaisiin kuntiin, joiden kautta toivon voivani rekrytoida haastateltavia lapsia sekä peruskoulujen kautta että sosiaalitoimen myöntämän toimeentulotuen saamiseen perustuen. Ennen haastattelujen aloittamista hankin kyseisiltä kunnilta tutkimusluvan tutkimuksen toteuttamista varten. Tämän jälkeen toimitan tutkimustiedotteen ja -pyynnön perheille joko koulujen tai sosiaalitoimen välityksellä. Kun olen saanut sekä lasten vanhemmilta että lapsilta itseltään suostumuksen tutkimukseen osallistumiselle, aloitan haastattelujen toteuttamisen.

Tutkimusprosessin edetessä ja tutkimuksesta saamani palautteen ansiosta olen entistä vakuuttuneempi siitä, että lasten taloudellista eriarvoisuutta ja köyhyyttä on tärkeää tutkia erityisesti lasten omasta näkökulmasta käsin. Vaikka lasten ja lapsiperheiden eriarvoistumisesta ja köyhyydestä ollaan huolissaan, meillä on vain vähän tietoa siitä, miten lapset itse köyhyyden kokevat ja millä tavoin taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa lasten arkeen ja hyvinvointiin.

Kiitän Alli Paasikiven säätiötä lämpimästi väitöskirjatutkimukselleni myönnetystä apurahasta, joka on mahdollistanut täysipäiväisen keskittymisen tutkimustyöhön ja väitöskirjan kirjoittamiseen. Paljon työtä on vielä edessä, sillä tutkimusprosessi on vasta alussa, mutta apurahan ansiosta olen pystynyt jo nyt tekemään paljon tutkimuksen eteenpäin viemiseksi. Ilman apurahaa en olisi kyennyt keskittymään ja syventymään väitöskirjaprosessiin ja tutkimustyön aloittamiseen siinä määrin kuin se nyt oli mahdollista.

Kiittäen,
Mirka Kuula

Turussa, 29.11.2017